

KATILIM BANKALARINDA FON TRANSFER FİYATLAMA SİSTEMİ, FİNANSAL PERFORMANSA YANSIMASI VE MUHASEBELEŐTİRİLMESİ (KATILIM BANKASINDA BİR UYGULAMA)

FUND TRANSFER PRICING SYSTEM IN PARTICIPATION BANKS, REFLECTION TO FINANCIAL PERFORMANCE AND ACCOUNTING (AN APPLICATION IN PARTICIPATION BANK)

Hakan Çelenk*
Teoman Tağtekin**

ÖZ

Mevduatın kritik öneme sahip olduğu bankacılık sektöründe, toplanan fonların bankalar arası rekabette öncelikli unsur olmasıyla beraber, kendi içsel değerlendirmesi dahilinde aynı bankanın şubeleri arasında dahi rekabetin belirleyici unsuru olduğu görülmektedir. Fon toplamanın cazip hale gelebilmesi için bankaların verdikleri faiz/kar payları bu fonların banka tercihi yapmalarında ilk sıralarda yer almaktadır. Benzer durum bankaların yaptıkları kullandırım/kredi işlemleri içinde geçerlidir. Bu rekabet ortamında bankaların dış piyasa ve iç dengeleri göz önünde bulundurarak hem mevduat hem de kredi anlamında fon trafiğini rekabetçi aynı zamanda adil, özendirici ama temkinli olma gibi öğeleri de barındıracak şekilde yönetebiliyor olmaları beklenmektedir. Bu çalışmada katılım bankacılığı alanında bu dengenin banka şubeleri arasında sağlanması adına kurgulanmış fon transfer fiyatlaması sistemi hem teorik hem de örnek uygulamalarla muhasebe kayıtlarını da içerecek şekilde anlatılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Birim Değer, Birim Hesap Değer, Fon Kullandırımı, Transfer Fiyatlandırması

JEL Sınıflandırması: G21, M21, M41

ABSTRACT

In the banking sector, where deposits have critical importance, with the collected funds being the primary factor in competition between banks, within its internal evaluation, it is seen that the competition between the branches of the same bank is a determining factor. The interest / dividends rate that has been provided by banks to make fund collecting attractive, has the first place in making selection. The same situation applies for the funding / credit transactions of banks. In this competitive environment, it is expected that banks will be able to manage their fund traffic in terms of both deposits and loans in a competitive, fair, encouraging but cautious way, taking into account the foreign market and internal balances. In this study, the fund transfer pricing system in the field of participation banking, is explained in a way that includes accounting records with both theoretical and sample applications.

Keywords: Unit value, Unit Account Value, Credit Rationing, Transfer Pricing

JEL Classification: G21, M21, M41

* Dr. Öğretim Üyesi Marmara Üniversitesi, İşletme Fakültesi İşletme Bölümü Muhasebe ve Finansman Anabilim Dalı , hcelenk72@yahoo.com ORCID:0000-0003-1597-0168

**İstanbul Aydın Üniversitesi, S.B.E. Muhasebe ve Denetimi Doktora Programı Öğrencisi, teotag@gmail.com, ORCID:0000- 0002-7679-0163

1.Giriş

Katılım bankacılığı tarifinden, reel ticaret ve üretim faaliyetlerine finansman sağlayan veya doğrudan bu faaliyetleri gerçekleştiren ve bu faaliyetler neticesinde oluşan kar/zararı müşterileri ile paylaşan bankalar anlaşılmalıdır. Fon toplama ve kullandırma süreçlerindeki farklılıkları dışında faizle ilgisi olmayan diğer tüm konvansiyonel bankacılık hizmetleri de katılım bankaları tarafından sunulmaktadır (Tunç, 2010, s.113). Katılım bankaları faaliyet gösterdikleri ülkelerde doğrudan yatırımları arttırdığı için ekonomik değer sağlarlar. Kar paylaşımına dayalı finansal yapıda çıkan birçok zorluklara rağmen katılım bankalarının islami finans merkezindeki yerlerini korumasını sağlamıştır (Karaca, Ekşi ve Altemur, 2019, s.280-290).

Faizsiz bankacılık modeli çalışma mantığı, arz/talep dengesi dahilinde, fon fazlası olan ekonomik birimlerden fon talebi olan ekonomik birimlere finansal kaynakların faizsiz aktarımı temeline dayanmaktadır. Aracılık hizmetinde bulunan katılım bankaları, tasarruf sahiplerinden toplanan kaynakları kar/zarar esasına göre işletmekte, değerlendirmekte ve bu süreç için emeğini ve sermayesini sürece dahil etmektedir (Bulut ve Er, 2012, s.25). 5411 sayılı Bankacılık kanunu 4. Maddesine göre, katılım bankacılığının faaliyet ve hareket alanı en az konvansiyonel bankacılık kadar geniş tutulup, muhafazakar mali kesimin ihtiyaçları karşılanmaktadır (Kalaycı, 2013, s.70).

Katılım bankalarının gelirleri, komisyon, ücret ve kendi paylarına denk gelen kar paylarından oluşur. Komisyon ve ücret gelirleri, bankacılık hizmetleri ile gayrinakdi kredi işlemlerinden ve kambiyo hizmetlerinden elde edilir. Kar payı gelirleri ise fon kullandırma işlemleri sonrasında oluşan karın banka payına ait kısmı olarak tarif edilebilir (Tunç, 2010, s.118).

Kara ve zarara katılım işleyişine dayalı çalışma mantığı olan katılım bankaları, birikimlerini değerlendirme ve yatırım isteklerini gerçekleştirme konusunda hassasiyetleri gereği seçici davranan kişilerin yanı sıra finansal getiri odaklı hareket etmekte olan kişilerin de tercih ettiği bankalardır (Eken ve Öztürk, 2019, s.59). Katılım bankası ve müşterileri, işleyiş mantığı dahilinde karı veya zararı baştan net olarak tanımlanmış esaslar dahilinde paylaşmaktadır. Tasarruf sahibi adeta bankanın hissedarı gibi olup, bankaya yatırmış olduğu fon bankanın belli bir projeye/fon kullandırımına ait özkaynak statüsündedir. Banka bu fon kullandırımı işinden kazanırsa, payı kadar kısım için fon sahibi de kazanacaktır. Benzer şekilde banka da fon kullandırımı yaptığı müşterisinin hissedarı durumundadır. İşleyiş yapısı faiz esasına değil, özkaynak esasına dayanmaktadır (Tunç, 2010, s.114).

Katılım bankacılığı uygulamasında ilk önce yapılan fon kullandırım işlemlerinden kar/zarar gerekleşi daha sonra havuzlara dağıtılır. Fon kullandırma havuzunda oluşan kar tahakkuku daha sonra katılma havuzlarına anapara olarak kaydedilir. Bu uygulama, konvansiyonel bankacılıkta olduğu gibi birikimlerin fon olarak bankaya yatırıldığında taahhüt olarak kar veya zarar oranı verilmesi şeklinde bir uygulamaya izin vermemekte, öncelikli olarak yapılan fon kullandırımından elde edilen karın zararın belli olup sonrasında toplanan fonlar için kar zarar dağıtımını esas almaktadır. (Din, 2017, s.9-21)

İslam ekonomisinde, finansal işlemlerin gerçek ekonomik faaliyete dayalı olması gerekmesi nedeniyle, gerçek bir ürünün yine gerçek bir ürünle değişimine ait ticaret söz konusudur. Böylelikle emtia ve varlık ticaretine odaklanmış olan İslam ekonomisi, sosyal dayanışmanın gereği olarak risk paylaşımı sistemini benimsemiştir (İkbal ve Mirakhor, 2014, s.199-201).

2.Katılım Hesaplarında Kullanılan Değer Ölçüleri

Katılım hesaplarına dağıtılacak kar/zarar rakamları belirlenirken hesabın açılması, katılım bankasının işletilmesi ve nihai olarak kar ilavesiyle veya zarar ilavesiyle düşülmesi aşamalarında üç ayrı değer ölçüsü olan birim değer, hesap değeri ve birim hesap değeri kullanılır.

Birim Değer (BD): Birim değer, havuzların kar ve zarar değişimini yansıtan ve kar elde edildiğinde artan, zarara uğratıldığında ise azalan bir katsayıdır. Kar ve zarar kayıtlarının yapıldığı anda türlerine göre ayrılmış havuzda mevcut aktifler toplamının mevcut hesap değeri toplamına bölünmesi formülü ile belirlenir (Tunç, 2010, s.199-201).

$$\text{Birim Değer (BD)} = \text{Toplam aktif değerler} / \text{Hesap değerleri toplamı}$$

Katılma hesaplarına fon kabulünün başladığı ilk gün birim değer 100 olarak kabul edilir. Kar veya zarar edildiğinde 100 olan ilk birim değer değişmektedir (Din, 2017, s.11). Takip eden günlerde havuzun işletilmesi sonucunda kar elde edilmesi durumunda havuzda mevcut aktif değerler toplamı artmakta, dolayısıyla kar sebebiyle artan aktifler toplamının mevcut hesaplara dağıtılabilmesi için karla paralel olarak birim değer de artmaktadır. İlgili

havuzda, banka payına düşen kar zarar kısmı elimine edildikten sonra, hesaplama anı itibariyle mevcut aktif değerler toplamının mevcut hesap değerleri toplamına bölünmesi ile yeni birim değer tespit edilir.

Hesap Değeri(HD): Hesap değeri, hesabın açılışında belirlenen katsayıdır. Katılım bankasının fon kabul ettiği ilk gün, hesap sahibince katılım hesabı açılmak üzere bankaya yatırılan tutarın 100'e bölünmesi suretiyle bulunur. Bir nev'i havuz içindeki açılan hesabın payı gibi düşünülebilir. Bu her bir katılma hesabı için hesaba para eklendikçe değeri artan, çekildikçe azalan bir katsayıdır. Yatırılan paranın hesap değeri o günkü birim değere bölünmek kaydı ile tespit edilir. (Kalaycı, 2013, s.65).

$Hesap\ Değeri(HD) = Hesap\ sahibinin\ yatırdığı\ fon\ tutarı / Bir\ önceki\ döneme\ ait\ birim\ değeri$

Birim Hesap Değer (BHD): Katılma hesabının cari değerini belirleyen ve birim değer katsayısı ile ilgili katılma hesabının hesap değerinin çarpımı sonucu hesaplanan, katılma hesabı sahibinin hak ettiği tutardır. (Tunç, 2010, s.199-201)

$Birim\ Hesap\ Değeri(BHD) = Birim\ değer\ (BD) \times Hesap\ değeri\ (HD)$

3.Katılım Bankacılığı Uygulamasında Havuz Sistemi

Katılım bankacılığında, katılma havuzu ve fon kullandırma (kredi) havuzu olmak üzere iki tür havuz uygulaması vardır. Katılma havuzu müşteriler tarafından bankaya yatırılan fonlardan oluşan katılım fonlarından meydana gelir. Fon kullandırım havuzu da banka müşterilerine kullandırılan kredilerden meydana gelir. (Dinç, 2017, s.10).

Katılım Bankalarının katılma fonu oluşturmalarının ve bu fona kar dağıtabilmelerinin temeli fon kullandırımı yapabilmelerine dayalıdır. Katılım bankaları, müşterilerine ait tasarruflardan oluşan katılma fonları ile farklı döviz cinslerine göre kredi havuzları açarak kullandırım yapabilmektedir. Ayrıca katılım bankaları özel fon havuzları kurarak da fonlama işlemi yaparak kredi kullandırımı gerçekleştirebilmektedirler (Güler, 2016, s.391-392).

Fon Toplama / Katılma Hesapları İşlemi: Katılım bankalarına yatırılan fonlardan oluşan havuzlardan, fon kullandırımı yapılarak oluşturulan kredi havuzlarında meydana gelebilecek kar veya zarara katılma sonucunu doğuracak ve fon sahibine önceden herhangi bir getiri ödeme ve taahhüdü yapılmayan, hatta yatırılan fonun birebir geri ödemesi dahi garanti edilmeyen fonlardan oluşan hesap çeşidi katılma hesabı olarak tanımlanmaktadır (Tunç, 2010, s.114).

Katılım bankalarınca, katılma hesabı olarak toplanan fonlar para cinsi ve kar/zarar paylaşım oranlarına göre ayrı havuzlarda toplanırlar. Oluşturulan havuzlar para cinslerine göre ve kar/zarar paylaşım oranlarına göre farklılaştıkları için ayrı ayrı takip edilirler. Katılma havuzları aracılığı ile yapılan fon kullandırma işleminden oluşan kar veya zarar her bir fonun kullandırıldığı havuzu ilgilendirir. Toplanan fonların havuz mantığı ile yönetimi, fon sahiplerinin yatırdıkları fonların o havuzdaki diğer hesap sahiplerinin yatırdıkları fonlarla birlikte yönetilmesi olarak tarif edilebilir. Böylece ortak havuz yönetimi olması nedeniyle, bazı hesapların atıl kalıp kullanılmaması, bazı hesapların kar elde ederken, diğer hesapların zarar etmesi önlenmiş olmakta, her hesap havuz aracılığıyla, kullandırılan fonlardan oluşan kar/zarardan havuzdaki hisseleri oranında istifade etmektedir (Tunç, 2010, s.196).

Katılma hesapları aracılığı ile toplanan fonlar, katılım bankalarında faizsiz finansman yöntemleriyle ticari faaliyet finansmanında kullandırılmakta ve bu kullandırım sonucu elde edilen karın havuza ait kısmı, havuz çalışma mantığı dahilinde hesap sahiplerine dağıtılmaktadır. Ayrıca, fon kullandırım işleminden dolayı oluşan risk, banka aracılığı ile katılma fonuna birikimlerini yatırmış olan hesap sahiplerine aktarılmaktadır (Kaya, 2017, s.184-185).

Fon Kullandırma İşlemi: Katılım bankaları topladıkları fonları ticaretin finansmanı yöntemiyle ya da ortaklık yöntemiyle kredi şeklinde kullandırmaktadır. Ticaretin finansmanı yöntemi, bireysel finansman desteği, kurumsal finansman desteği, dış ticaret finansmanı ve finansal kiralama/leasing şeklinde çeşitlenmektedir. Ortaklık yöntemi ise kar/zarar ortaklık yatırımı, risk sermayesi şeklinde olabilmektedir (Aras ve Öztürk, 2011, s.173).

Katılım bankacılığında fon kullandırma işlemi, mal ve hizmet satışı şeklinde veya ticaret veya ortaklık şeklinde mutlak suretle reel bir değere dayanır. Sonucunda sermaye ekonomik sürece dahil olarak üretim faktörlerinden birisi olur. Bu tür işlemlerde tek taraflı kazanç sistemi olmayıp, ticari nitelikli olduğu için risk paylaşımı esasına dayanmakta olup, bu da geleneksel finansla ortaya çıkan krizlere imkan vermemiş olur (Kaya, 2017, s.185). Ayrıca farklı kaynakların toplam kârın yaratılmasına katılımını izlemek, bir bankayı yönetmek için gerekli unsurlardan

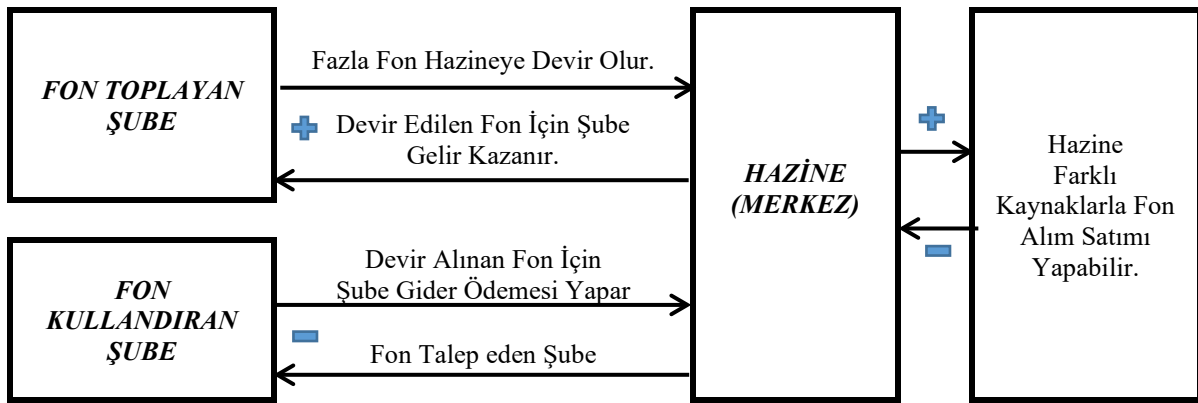
biridir. Kaynak tahsisi, maliyet kontrolü ve karlılık düzeyi hakkında rasyonel kararlar verilmesine olanak sağlamaktadır. Ürün ve müşteri karlılığı hakkındaki bilgiler fiyatlandırma kararları için temel oluşturur ve hangi ürün ve müşterilerin banka için en uygun maliyetli olduğunu belirtir (Lukasz, 2009, s.36).

3.1.Fon Transfer Fiyatlandırması (FTF) ve Finansal Performansa Yansıması

FTF sistemi yönetsel anlamda stratejik bir araç olarak tarif edilebilir ve bankanın ticari alanı ile finansal alanı arasındaki kesişim noktasıdır. İş üniteleri kaynaklar ve kullandırmalar açısından dengede olmadığı için FTF'nin ilk fonksiyonu aktif-pasif yönetimi aracılığı ile iş üniteleri arasında fonların değişimini sağlamaktır.

FTF sistemi likidite riski fiyatlandırmasında kilit bir rol oynar. Borç verme ve borç verme ile ilgili likidite, faiz oranı ve kur riskini dikkate alarak fon maliyetlerini değerlendirmek için oluşturulan bir sistemdir. Başka bir deyişle FTF, arz veya kullanımına bağlı olarak her bilanço kalemi için fiyatlandırma sırasında tüm riskleri içeren dahili bir fiyatlandırma sistemidir (Shakirov, 2017, s.1).

Şekil 1: Fon Transfer Fiyatlama Sistemi İşleyişi

Bankada, ortak kaynak - fon veya likidite tüm iş birimleri tarafından paylaşılır. Dolayısıyla, FTF'nin en önemli işlevi, bir bankanın farklı işletme birimleri arasında fon alışverişi için bir temel sağlamaktır. FTF, artan kredilerin / yatırımların / mevduatların fiyatlandırılmasının belirlenmesinde ve bir bankanın çeşitli borç verme ve borçlanma birimlerinin kar oranının belirlenmesinde dahili bir tahsis ve ölçüm mekanizmasıdır. Karlılık ölçüm sürecinin kritik bir bileşenidir, çünkü bir bankadaki temel karlılık bileşeni olan Net Faiz Marjını (NIM-Net Interest Margin) tahsis eder. Bir yönetim karar aracıdır ve banka içindeki güç ve zayıf yönleri tanımlamak için faydalı bir araçtır (CAFRAL, 2014, s.1). Bu açıdan FTF şubelere ve birimlere mesaj verme ve tüm bankanın karlılığını optimize etmek için önemli bir araçtır (Lindblom & Elliot, 2014, s.1).

Faizsiz likiditeye erişimin neredeyse imkânsız olmaya başladığı finansal sistem içinde katılım bankalarının çalışma esaslarına ait ilke ve anlayışıyla varlık ve yükümlülükler dengesini sağlamak için likiditelerinin sürekli güçlü seviyelerde olması gerekmektedir. Bu dengenin sağlanamaması durumunda kendi varlıklarının yanısıra kendisine emanet edilen tasarruflar da ani nakit çıkışları ve buna paralel finansal talepler karşısında krize sürüklenebilir. Likiditenin yeterli olmaması durumu tüm finansal kuruluşlarda olduğu gibi katılım bankaları için de riskli ve istenmeyen bir durumdur. Katılım bankaları, konvansiyonel bankaların aksine daha zor ve kısıtlı şartlarda fon toplayan bankalar olup, olası likidite krizinde pozisyonlarını yönetmek adına varlık satışı yapmanın yanısıra islami para piyasasını ya da sınırlı enstrümanları kullanarak bankalar arası para piyasasında işlem yapabilmektedirler (Çanakçı ve Tunalı, 2018, s.94-95). Banka, likidite riskini, finanse etme riski ile piyasa likidite riski arasındaki etkileşimleri dikkate almalıdır. Sermaye piyasalarından likidite alan bir banka, bu kaynakların geleneksel mevduatlardan daha değişken olabileceğini kabul etmelidir (Castagna & Fede, 2013, s.469).

Başta likidite riski olmak üzere, risk yönetimi bağlamında bankalarda birim ve şubelerin ayrı birer banka gibi düşünülerek, dinamik, anlık olarak oranların farklı parametrelerle belirlenebildiği, rekabetçi bir fon alışveriş piyasası oluşturulabilir. Bu piyasa için fon fiyatlarının belirlenerek bu oranlar dahilinde şubeler ve birimler arası fon alışverişinden doğan faiz ve karpayı gelir ve giderlerinin hesaplanması, finansal performans ölçümü yönetim açısından alternatif çözüm olarak görülebilir. Gerçekçi bir yaklaşımla, şubeler arası gerçekleşen fon hareketleri başta olmak üzere seçilmiş bilanço kalemleri üzerinden yapılacak günlük hesaplamalar ve bu hesaplamalar sonrası oluşan tutarların temerküz olarak kabul edilen Hazine Birimi gibi bir birimde banka genelini kapsayacak şekilde

konsolide edilecek şekilde muhasebeleştirilmesi suretiyle FTF/Fon Transfer Fiyatlaması sonuçları finansal raporlara yansıtılabilecektir. İşte bu aşamada FTF sistemi devreye girerek, hem fon toplayan hem de fon kullandıran şubeler için piyasa fiyatından içsel fiyatlandırmanın yapılarak, ister mevduat ister nakit kredi olsun reel rakamlar üzerinden gerçekçi bir fiyatlama mekanizması bu sistem üzerinden kurulmalıdır.

Bu mekanizma aracılığıyla ilk önce fon toplayan şubeye, bu fon karşılığı müşteriye ödenecek fon giderini, faizden daha cazip bir fiyat ile bu fonun satın alınması gerçekleştirilmelidir. Sonrasında kredi kullandırımı için fona ihtiyacı olan şubelere de, bu fonu (kullandırım oranından) daha uygun bir maliyetle plase ederek fon kullandırımının gerçekleştirilmesi sağlanmalıdır. Böylece banka içi fon hareketlerinin gerçek şube performansını yansıtacak bir yapı tesisi gerçekleştirilebilmektedir. Bu sistem içinde alım/satım işlemini yapacak birim olarak Hazine (APY-Aktif Pasif Yönetimi) birimi bu rolü üstlenmektedir. Bu süreçte hem kredi hesabının hem de katılma hesabının açılış anında belirlenen oranlar üzerinden fon maliyet oranının belirlenip ve de sabitlenmesi gerçekleşir. Böylece bu ürünlere sahip şube, faiz oranı ve likidite riskinden etkilenmeyecektir. Yani merkezi fonlama birimi (hazine birimi) toplamda tüm faiz oranı ve likidite riskini yöneterek, şubeleri bu risklerden izole edebilecektir. (CAFRAL, 2014, s.5).

Prensip olarak, Hazine birimi, şube seviyesindeki ticari kararlardan kaynaklanan kredi ve mevduat hacimlerinin netleştirildiği bir iç takas merkezi olarak çalışmaktadır (Lindblom & Elliot., 2014, s.3). Bankanın likidite ve fiyat riskini yönetmek Hazine Biriminin öncelikli görevidir. Bankanın tüm varlık ve yükümlülükleri hem likidite, hem de fiyat riski taşıdığı için banka tarafında gerçekleştirilecek tüm işlemler Hazine'nin sorumluluğundadır (Dede, 2017, s.16).

Bankacılıkta likidite, kârlılık ve risk arasındaki denge çok önemlidir. Fon yönetiminde amaçlanan, bu üç etken arasındaki optimum nokta belirlenmelidir. Çünkü ticari bankalar kâr etme amacı taşımakta, ancak öz sermayeden çok, mevduat olarak ödünç alınan fonlarla varlıklarını devam ettirmektedirler. Mevduat olarak ödünç alınan fonların mevduat sahipleri tarafından bankadan talep edilmesi halinde likidite hayati önem kazanmaktadır. Aktiflerinin vadesi pasiflerinin vadesinden uzun olan bankalarda, karşılaşılan mevduat çıkışında banka ciddi bir likidite sıkıntısına düşebilir. Tersi durumda, pasiflerinin vadesi aktiflerinin vadesinden uzun olan bir banka, gelecek mevduat çekme talebini karşılayabilecek likit güçte olmaktadır (Büyükağaoğlu, 2011, s.10-11).

Ortak kaynak olan likidite, bir finans kurumunun tüm iş birimleri tarafından paylaşılmaktadır. Fon Transfer Fiyatlaması'nın en önemli işlevi, aktif-pasif yönetimi (hazine biriminin bu rolü üstlenmesi) ile iş birimleri/şubeler arasında fon alışverişi yapmaktır. Sistem, banka içindeki kaynak bakiyelerini ve fon kullanımlarını netleştirir. Hazine birimi ve fon işlemleri yapılan birim/şubeler arasında fon değişimi yapmak için bir fiyatlandırma sistemi gereklidir. Fon Transfer Fiyatlama Sistemi, gelirleri müşterinin fiyatları ile dahili referanslar arasında dağılmış olarak hesaplamaya yarar (Caracota & Oaca, 2010, s.122).

FTF ticari bir bankada fon yönetimi açısından kritik öneme sahip bir uygulamadır. Bu uygulamayla öncelikle mevcut ve beklenen nakit akış kalemlerinde yer alan varlık ve yükümlülüklerle alt kırılım (vade, döviz cinsi gibi değişkenler) bazında belirli bir marjın ilave edilmesi ile piyasa fiyatına yakın gerçekçi bir fiyat tespit edilir. Sonrasında seçilmiş bu kalemlerin oluşan yeni oranlar üzerinden değerlendirmesi yapılır (Pushkina, 2013, s.8). FTF, işletmeleri kârlı bir şekilde büyümele ilgili organizasyon hedeflerine odaklamak için etkili bir araç olarak kullanılabilir (CAFRAL, 2014, s.7). Kalem bazlı olmak yerine özellikle verimlilik kalemi adı altında konsolide FTF maliyeti hedefinin diğer fon içeren hedeflerle paralellik arz edecek şekilde veriliyor olması, banka şubelerinde hem fon toplama hem de fon kullandırma aşamasında maliyet bilincinin ön planda tutulmasını sağlamaktadır. Bu da tek amacın verilen mevduat ve kredi hedeflerine ulaşmak olmadığı, bu amaca ulaşırken maliyet anlamında daha bilinçli ve seçici olma gerektiği farkındalığını verecektir. Fon Transfer Fiyatlaması, farklı kaynakların toplam kârın yaratılmasına katılımını izlemek ve bir bankayı yönetmek için gerekli unsurlardan biridir. Kaynak tahsisi, maliyet kontrolü ve kârlılık düzeyi hakkında akılcı kararlar alınmasını sağlar (Dimitriu & Oaca, 20110, s.125).

3.2.Fon Transfer Fiyatlandırma İşleminde Maliyet Oranı Belirlenmesi

Kredilendirilebilir kaynakları artırmak, yatırım kararlarını kolaylaştırmak ve bu şekilde tüketimi artırmak yoluyla ekonomiye katkıda bulunan bankaların, etkin ve sürdürülebilir seviyede çalışabilmeleri, en uygun fiyatla topladıkları kaynakları en uygun şekilde kullanarak kar marjlarını koruyabilmelerine bağlıdır. Farklı bir şekilde ifade edilirse, bankaların etkin ve verimli çalışabilmeleri, kaynaklarını kredi olarak sunarken en uygun fiyat belirlemeleri gerekir. Belirlenen bu fiyatın doğru olarak tespitinde en önemli etkenlerden biri de, kullanılan kaynağın maliyetidir (Gökçe, 2016, s.4).

FTF sisteminin hesaplamaya esas ana girdisini teşkil eden fon maliyeti hesaplamasında farklı metodolojiler kullanılabilir. Burada esas olan bankanın gerçek fon maliyetini, piyasadan kopmadan yansıtabilecek, dinamik bir yapı tesis etmektir. Bu amaçla bazı hesaplamalarda kullanılan ana kalemler başlıklar halinde aşağıda verilmiştir.

- LIBOR
- TRLIBOR
- EURLIBOR
- Gösterge Tahvil Oranı
- Bankalar mevduat faiz oranları(zellikle Piyasa yapıcı bankalar)
- Katılım Bankaları kar payı oranları
- Genel Müdürlük Masraf İştirak Payı (Genel maliyet ve giderler)
- Karşılık maliyetleri
- Likidite maliyeti

FTF sisteminde kullanılan i fiyatlar, marjinal fonlama maliyetini yansıtmalıdır. Fiyat, ortalama olarak homojen bir ürün grubuna göre marjinal maliyeti yansıtmalıdır, fakat aynı zamanda mevcut maliyetleri de yansıtmalıdır (Castagna & Fede, 2013, s.470).

FTF sistemi, bankanın müşterilerine sağladığı finansal ürünlere bir bankanın net faiz marjını tahsis etmeyi amaçlamaktadır. Toplamda, FTF sistemi aracılığıyla üretilen bilgiler, bankanın iş kollarının finansal performansını ve müşteri ilişkilerinin karlılığını ölçmesini ve değerlendirmesini ve aynı zamanda genel varlıklarını ve borç yönetimini (Aktif/Pasif Yönetimi) kontrol etmesini ve iyileştirmesini sağlar (Lindblom & Elliot,2014, s.1).

FTF sisteminde, özellikle fon maliyetinin belirlenmesi önemlidir. Bu aşama sonrasında başta genel maliyet ve giderlerin yanısıra, hem fon toplamayı hem de fon kullandırmayı özendirecek politikalar doğrultusunda hareket edilmesi gerekir. Bu doğrultuda FTF, hem fon maliyetlerinin farklılaştırılarak belirlenip ilan edilmesinde, hem de bankanın strateji ve hedefleri doğrultusunda şubeleri disipline etmesinde, etkin bir araç olarak kullanılabilir.

3.3.Fon Transfer Fiyatlandırma İşlemi, Hesaplaması ve Muhasebeleştirmesi

Uygulama: Dünya Katılım bankasının aşağıdaki işlemleri gerçekleştirdiği varsayalım,

1) Katılım bankası şubesinde, nakit olarak 1.000.000 TL tutarında, 3 ay vadeli, %90 (müşteri) - %10 (banka) paylaşım oranlı katılma hesabı açılmıştır.

Hesabın Havuz Paylaşım Oranı = %90-%10
 Katılma hesabı bakiyesi = 1.000.000 TL
 Açılış Tarihi havuz birim değer = 267,589741
 Açılan hesabın hesap değer = Açılış tutarı / Havuz birim değer
 = 1.000.000 / 267,589741
 = 3.737,0640

ABC Katılım Bankası şubesinde, rnek Fon Toplama, Katılma hesabı açılış muhasebesi kaydı,

010 KASA	1.000.000	00		
320 KATILMA HESAPLARI –TP			1.000.000	00
32010 Üç Aya Kadar Vadeli				
320100 Yurtiçinde Yerleşik Gerçek				
Kişiler (Ticari Olmayan)				

2) Katılım bankası şubesi müşterisine 100.000 EUR fonu kur 9,20 iken kullandırılmıştır.

ABC Katılım Bankası Şubesinde, Örnek Fon Kullandırma, Nakdi kredi kullandırma muhasebesi

111 KISA VADELİ İHRACAT KREDİLERİ – YP	100.000	00		
11101 İştirakler ve Bağlı Ortaklıklar				
111012 Katılma Hesaplarından				
301 ÖZEL CARİ HESAPLAR –YP			100.000	00
30100 Yurtiçinde Yerleşik Gerçek Kişiler				

3) ABC Katılım Bankasının Fon toplama ve Fon kullandırma işleminin kayda alınmasından sonra, bu işlemler üzerinden aşağıdaki FTF hesaplaması işlemlerini bir günlük olarak gerçekleştirdiği varsayılmıştır.

a) Fon Toplama işlemine ait Türk Lirası üzerinden FTF hesaplaması işlemleri bir günlük ve aşağıdaki gibi gerçekleşmiştir,

Katılma Hesabı Açılış Tutarı	= 1.000.000.-TL	
Kar Paylaşım Oranı	= % 90	
Açılış Birim Değer	= 267,589741	
Sonraki Gün Birim Değer	= 267,801423	
Birim Değer Farkı	= 0,211682	(Sonraki Gün Birim Değer - Açılış Birim Değer)
Hesap Değeri	= 3.737,0640	(Katılma Hesabı Açılış Tutarı / Açılış Birim Değer)
FTF Oranı	= 1,1208	
FTF Rakamı	= 797,967315	(Birim Değer Farkı x Hesap Değeri x Kar Paylaşım Oranı x FTF Oranı)

Merkez (Hazine) tarafında oluşturulan muhasebe kaydı,

692 ŞUBELERE VERİLEN GİDERLER-TL (Hazine)	797	97		
290 ŞUBELER CARİ HESABI-TL (Şube)			797	97

Şube tarafında oluşturulan muhasebe kaydı,

290 ŞUBELER CARİ HESABI-TL (Hazine)	797	97		
592 ŞUBELERDEN ALINAN GELİRLER-TL (Şube)			797	97

Şubenin toplamış olduğu fon'un Hazine tarafından devir alınması için ödenen 1 günlük Hazine FTF maliyeti / Şube FTF geliri, 797,97 TL olarak gerçekleşirken, Şubenin bu fon için gerçekleşen 1 günlük gider reeskontu rakamı da ;

$$\text{Gider Reeskont} = \text{Birim Değer Farkı} \times \text{Hesap Değeri} = 0,211682 \times 3.737,0640 = 791,0692 \text{ TL olacaktır.}$$

FTF sonucunda oluşan gider reeskontu için oluşturulacak günlük muhasebe kaydı,

620 KATILMA HESAPLARINA VERİLEN KAR PAYLARI – TP	791	07		
62010 Üç Ay Vadeli				
620100 Yurtiçinde Yerleşik Gerçek Kişiler (Ticari Olmayan)				
360 KAR PAYI VE GİDER REESKONTLARI- TP			791	07
360.00 Katılma Hesapları Kar Payı Reeskontları				
360.000 Katılma Hesapları				

Söz konusu gider reeskontu günlük birikimli olarak hesaplanıp muhasebeleştirilerek, sonraki gün ters muhasebe kaydı ile iptali gerçekleştirilmekte ve vade sonu olan temdit tarihinde gider reeskontu yerine kar tahakkuku yapılarak giderleştirilmektedir.

Bu işlem özelinde şubenin 1 günlük net kazancı da;

$$\begin{aligned} \text{Şubenin Kazancı} &= \text{FTF Geliri} - \text{Gider Reeskontu} = 797,97 - 791,07 \\ &= 6,90 \text{ TL olacaktır.} \end{aligned}$$

b) Fon Toplama işlemine ait Yabancı Para üzerinden FTF hesaplaması işlemleri bir günlük ve aşağıdaki gibi gerçekleşmiştir,

$$\begin{aligned} \text{Kullandırılan Fon Tutarı} &= 100.000.- \text{ EUR} \\ \text{Kullandırım Para cinsi} &= \text{EUR} \\ \text{Kur} &= 9,20 \\ \text{FTF Oranı (Günlük)} &= 0,0128 \\ \text{FTF Tutarı (1 Günlük)} &= 117,76 \text{ TL (Kullandırılan Fon Tutarı x Kur x FTF Oranı/100)} \end{aligned}$$

Merkez(Hazine) tarafında oluşturulan muhasebe kaydı,

291 ŞUBELER CARİ HESABI-YP/EUR (Şube)	117	76		
593 ŞUBELERDEN ALINAN GELİRLER-YP/EUR (Hazine)			117	76

Şube tarafında oluşturulan muhasebe kaydı,

693 ŞUBELERE VERİLEN GİDERLER-YP/EUR (Şube)	117	76		
291 ŞUBELER CARİ HESABI- YP/EUR (Hazine)			117	76

Şubenin Kullandırmış olduğu fon'un Hazine'den alınması için Hazineye ödenen 1 günlük Hazine FTF Geliri / Şube FTF maliyeti 117,76 TL olurken, kullandırılan Fon'un kar oranı yıllık % 4,8 oran üzerinden Şubenin bu fon için gerçekleştiren 1 günlük gelir reeskontu rakamı da;

$$\begin{aligned} \text{Gelir Reeskontu} &= [(100.000 \times 1\text{gün} \times 0,048) / 360] = 13,3333 \text{ EUR} \\ &= 13,3333 \times 9,20 \text{ Kur} \end{aligned}$$

= 122,6664 TL olacaktır.

FTF işlemi sonucunda gelir reeskontu için oluşturulacak günlük muhasebe kaydı

221 KREDİ KAR PAYI GELİR TAHAKKUK				
REESKONTLARI - YP	122	67		
22101 Kar Payı Reeskontları				
221012 Katılma Hesaplarından				
511 KISA VADELİ İHRACAT				
KREDİLERİNDEN ALINAN				
KAR PAYLARI – YP			122	67
51101 İştirakler ve Bağlı Ortaklıklar				
511012–Katılma Hesaplarından				

Söz konusu gelir reeskontu günlük birikimli olarak hesaplanıp muhasebeleştirilerek, sonraki gün ters muhasebe kaydı ile iptali gerçekleştirilmekte ve kredi taksit vadesinde gelir reeskontu yerine kar tahakkuku yapılarak gelir muhasebesi tesis edilmektedir.

Bu işlem özelinde Şubenin 1 günlük net kazancı da;
 Şube Kazancı = Gelir Reeskontu – FTF gideri
 = 122,67 - 117,76
 = 4,91 TL olacaktır.

4.Sonuç

Finansal kurumlar başta olmak üzere bu dönemde tüm sektörlerde fon ihtiyaı oldukça artmaktadır. Özellikle bankacılık sisteminde yeni fon bulma ya da var olan fonların muhafazasını sağlama noktasında yarışın kızıştığı bir ortam mevcuttur. Kurum içi dengeleri sağlamak önemli bir etken haline gelmektedir. Bu sebeple hedeflere ulaşmada tüm banka Őubelerini amaca yönelik koşturabilmek adına fon yönetiminin önemi daha da ön plana çıkmaktadır.

Günümüzde bu amaca hizmet eden ve maliyet bilinci ile Şubeleri hem fon toplama hem de fon kullandırma adına ödüllendiren, gerektiği durumlarda yaptırımlar uygulayan bir yapı tesis edilmesi gerekliliği yadsınamaz bir gerçektir. Bu durumun fon yönetiminin başında olan Merkez (Hazine) biriminin en önemli ve en etkin araçlarından biri olacağı görülmektedir. Bu etkin araç birimlerin verimliliğini daha da yükseltirken performansı ciddi anlamda ne çıkaran bir süreçtir.

Farklı kaynakların toplam kârın yaratılmasına katılımını izlemek, bir bankayı yönetmek için gerekli unsurlardan biridir. Bu, kaynak tahsisi, maliyet kontrolü ve karlılık düzeyi hakkında rasyonel kararlar verilmesine olanak sağlamaktadır. rn ve müşteri karlılığı hakkındaki bilgiler, fiyatlandırma kararları için temel oluşturur. Hangi rn ve müşterilerin, banka için en uygun maliyete sahip olduğunu ortaya koyar.

FTF sistemi hem işletme birimlerine sinyal gönderme aracı olarak hem de tüm bankanın karlılığını optimize etmek için güçlü bir araç olarak görülmektedir. Bankalarda FTF sistemi aracılığıyla Hazine Bölümüne, banka Şubeleri zerindeki likidite riski ve faiz oranı riskini belli bir içsel maliyet dâhilinde yönetme imkanı vermektedir. Şubeler FTF kapsamında bu risklerden arınmakta, faaliyetlerini de bu riske maruz kalmadan devam ettirebilmektedirler.

Sonuç olarak, Fon Transfer Fiyatlaması (FTF), bankaların yönetim kademesi için, kar merkezi olarak nitelenen Şubelerin hedeflere, belirlenen stratejilere uygun Şekilde yönlendirilip disipline edebilecekleri bir mekanizma sunar. Bu yönlendirme sonuçlarına göre süreç, değerlendirmelerin yapılabildeği ve alınan aksiyonlara göre de kendini revize edebilen bir yapı haline gelmektedir. FTF'nin dinamik bir yönlendirme ve değerlendirme aracı olarak bankalarda kullanılması gerekirken, katılım bankası özeline bağlı uygulamalar için devamlı geliştirilmesi gereken etkin bir araç olarak tercih edilmesi gerekir.

Kaynakça

- ARAS, Osman Nuri & ÖZTÜRK, Mustafa (2011). Reel Ekonomiye Katkuları Bakımından Katılım Bankalarının Kullandığı Fonların Analizi, Ekonomi Bilimleri Dergisi, 3(2), 167-169
- BEGZOD Shakirov, (2017). Modeling Advanced Fund Transfer Pricing With An Application Of Hull-White Interest-Rate Tree In Turkish Banking Sector, (Yüksek Lisans Tezi, ODTÜ, 2017).
- BULUT, Halil İbrahim & ER, Bünyamin (2012). Katılım Finansmanı, İstanbul: TKBB Yayınları, Yayın No:3.
- BÜYÜKAĞAOĞLU, Şenil Işıl. (2011). Ticari Bankalarda Fon Yönetimi ve Fon Yönetiminde Karşılaşılan Finansal Riskler, (Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi,S.B.E).
- CAFRAL- Center for Advanced Financial Research And Learning. (2014), Funds Transfer Pricing In Banks, İndia: Promoted by Reserve Bank of İndia, June 2014, s.1-7
- CASTAGNA Antonio & FEDE Francesco. (2013). Measuring and Managing Liquidity Risk, John Wiley & Sons, West Sussex, United Kingdom, s.468-470
- ÇANAKÇI, Mehmet. & TUNALI, Halil.,(2018). İslami Bankacılık Sektöründe Likidite Riski Unsurlarını Belirleyen Esaslar, Akademik Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi, 10(18), s.94-95
- DEDE, Kenan (2017). Katılım Bankalarında Hazine Ürünleri ve Sermaye Piyasası Uygulamaları, İstanbul: TKBB Yayınları, Yayın No:5, s.16
- DİMİTRİU Caracota Maria & OACA Cristina Sorina.,(2010). Funds Transfer Pricing in Banking, Economia. Seria Management, 13,(1) 2010, s.122 <http://www.management.ase.ro/reveconomia/2010-1/11.pdf> (Erişim:26.12.2020).
- DİNÇ, Yusuf. (2017). Katılım Bankalarında Havuzlar ve Birim Hesap Değeri; Vade Uyumsuzluğu ve Fon Kullandırımı Üzerine Öneriler, Bankacılık ve Sermaye Piyasası Araştırmaları Dergisi, 1 (2), s.9-21
- EKEN, Hasan Mehmet & ÖZTÜRK Nurettin. (2019). “Finans Teorisi Kapsamında Katılım Bankacılığı ve Yeniden Yapılanma Önerisi”, Finans Ekonomi ve Sosyal Araştırmalar Dergisi, 4 (1) s.46-62
- GÖKÇE, Ahmet Salih.(2016). “Katılım Bankacılığında Kaynak Maliyeti ve Fiyatlama İlişkisi”, (Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Ticaret Üniversitesi).
- GÜLER, Ercüment.(2016). Türk Bankacılık Sisteminde Mevduat Faizi Değişimlerinin Katılma Fonları Üzerindeki Etkisi ve Likidite Riski Yönetimi, Finansal Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi, 8(15), s.385-412
- KALAYCI, İrfan.(2013). Katılım Bankacılığı: Mali Kesimde Nasıl Bir Seçenek?, Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi, 9 (19), s.51-74
- KARACA Süleyman Serdar, EKŞİ İbrahim Halil & ALTEMUR Necati, “Türkiye’deki Katılım Bankalarının Etkinlik Analizi” Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Elektronik Dergisi, 10(2), 280-290
- KAYA, Ferudun.(2017). Bankacılık Giriş ve İlkeleri, Beta Yayınları, Yayın No: 3601, İstanbul.
- Katılım Bankalarınca Uygulanacak Tekdüzen Hesap Planı ve İzahnamesi. <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2007/01/20070126M1-2.htm> (Erişim:20.11.2020).
- LUKASZ, Kugiel, Fund Transfer Pricing in a Commercial Bank, (MSC in Finance and International Business, Thesis of Aarhus School of Business, March 2009), s.36 <http://pure.au.dk/portal/files/5207/THESIS-VI.pdf> (Erişim:15.10.2020).
- LİNDBLOM Ted & ELLİOT,Viktor Funds Transfer Pricing in Banks - Implications of Basel III, 2014, s.1 http://convegna.unicatt.it/meetings_Lindblom.pdf (Erişim:20.12.2020).

PUSHKİNA, Nataliya “A Simple Funds Transfer Pricing Model for a Commercial Bank”, (**Unpublished Master Thesis**, University of The Withwatersrand, 2013), s.8

TUNÇ, Hüseyin (2010). Katılım Bankacılığı, Felsefesi, Teorisi ve Türkiye Uygulaması.6.baskı. İstanbul: Nesil Yayınları.

ZAMİR İkbal & MİRAKHOR Abbas, (2014). Ekonomik Gelişim ve İslami Finans, İstanbul: Borsa İstanbul Yayınları.